

СЕКЦІЯ 10
СТАТИСТИКА

УДК 331.5.024.5

Гриневиц Л.В.*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри статистики та економічного прогнозування
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця***Чанкіна І.В.***кандидат економічних наук,
викладач кафедри статистики та економічного прогнозування
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця***ФОРМУВАННЯ НАПРЯМКІВ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ КРАЇНИ
В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ****FORMATION OF DIRECTIONS OF LABOUR MARKET DEVELOPMENT
IN THE COUNTRY IN CURRENT ECONOMIC CONDITIONS****АНОТАЦІЯ**

У статті проведено дослідження ретроспективних та перспективних напрямів розвитку ринку праці України. На основі розрахунку таксономічного показника рівня розвитку проведено оцінку загального показника розвитку ринку праці країни та його складовими. Використання кореляційно-регресійного аналізу дозволило визначити, що саме погіршення економічної ситуації в країні перш за все призведе до негативних тенденцій на ринку праці.

Ключові слова: розвиток ринку праці, фактори розвитку, таксономічний показник рівня розвитку, прогнозування, тенденція.

АННОТАЦИЯ

В статье проведено исследование ретроспективных и перспективных направлений развития рынка труда Украины. На основе расчета таксономического показателя уровня развития осуществлена оценка общего показателя развития рынка труда страны и его составляющими. Использование корреляционно-регрессионного анализа позволило определить, что именно ухудшение экономической ситуации в стране прежде всего приведет к негативным тенденциям на рынке труда.

Ключевые слова: развитие рынка труда, факторы развития, таксономический показатель уровня развития, прогнозирования, тенденция..

ANNOTATION

The paper conducted a study of retrospective and prospective directions of development of the labour market in Ukraine. On the basis of the calculation of the taxonomic index of the level of development, the author conducted evaluation of general indicator of development of the labour market of the country and its components. Application of regression analysis allowed determining that the deterioration of economic situation in the country in the first place will cause negative trends in the labour market.

Keywords: development of the labour market, development factors, taxonomic indicator of the level of development, forecasting, trend.

Постановка проблеми. Однією зі стратегічних задач сучасного розвитку України та регіонів стає забезпечення високих темпів економічного зростання та підвищення рівня життя насе-

лення. Для вирішення цієї задачі необхідно створити умови, що сприятимуть підвищенню мобільності та ефективності управління всіма ресурсами, в тому числі й трудовими. В якості основного ресурсу та головної рушійної сили, яка може і повинна забезпечити динамічний та ефективний соціально-економічний розвиток країни, багато вчених економістів розглядають трудовий потенціал. Отже, обґрунтування і реалізація економічної стратегії в державі неможливі без створення ефективної системи формування, використання та розвитку трудового потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний науковий і практичний інтерес мають результати аналізу проблем формування та розвитку ринку праці, отримані закордонними вченими: В. Булановим, Н. Волгіним, Ф. Кене, Т. Мальтусом, К. Марксом, Є. Масловим, М. Москвіною, В. Павленковим, С. Рощиним, А. Кашеповим, А. Котляром, Р. Класовия, Ю. Одеговою, У. Петті, Ф. Рікардо, Ж. Сісмонді, А. Смітом, Дж. Хіксом.

Серед вітчизняних вчених-економістів можна виділити роботи О. Амоша, С. Бандура, Д. Богині, І. Бондар, В. Брича, С. Вовканича, В. Геєця, М. Долішнього, Т. Заєць, С. Злупка, А. Колота, О. Кузьміна, Г. Купалової, Л. Лисогор, Є. Лібанової, В. Нижника, В. Онікієнка, Н. Павловської, В. Петюха, С. Писаренко, М. Пітюлича, В. Приймака, Л. Семів, С. Трубица, О. Хомри, Л. Шевчук та ін.

Мета статті. Визначення напрямів розвитку ринку праці країни, враховуючи поточний та перспективний стан трудового потенціалу.

Виклад основного матеріалу. Домінантою сучасного етапу розвитку світової економіки,

що визначається як нова економіка, чи економіка інтелектуальної праці, науки та інновацій, є накопичений людський капітал фірми, регіону, країни, узагальненим показником якого виступає трудовий потенціал, під яким розуміється складне поєднання фізичних і творчих здібностей, знань, навичок, досвіду, духовних і моральних цінностей, культурних установок і традицій [1; 2]. Для вирішення проблеми забезпечення ефекту випереджаючого зростання валового внутрішнього продукту та інших матеріальних та нематеріальних благ, які визначають якість життя населення держави, можливе лише на основі впровадження нових виробництв, які базуються на інноваціях та високих технологіях. Відповідно до цього процесу зростає роль трудових ресурсів та характер їх використання, тобто вони мають відповідати новим умовам роботодавців, мати високі професійні компетентності, які допоможуть їм втілювати ідеї в нові інноваційні продукти і ефективно створювати і використовувати конкурентоспроможні технології.

Накопичений трудовий потенціал є також результатом розвитку економіки. В реальності цей двосторонній зв'язок не завжди має позитивну спрямованість. Особливо гостро проблеми узгодженого розвитку економіки і трудового потенціалу проявляються в сучасних умовах, коли відчуваються спад виробництва та скорочення робочих місць.

Для забезпечення узгодженості, динамічності та ефективності розвитку національної економіки, її трудового потенціалу як єдиної системи, необхідно створити і чіткий механізм їх взаємодії. Основу механізму повинен становити добре налагоджений і регульований двосторонній зв'язок між ними. Для цього доцільно визначити напрямки такої взаємодії,

враховуючи зміну в складових як національної економіки, так і трудового потенціалу. Слід відзначити, що відтворення трудового потенціалу носить підлеглий характер і має в першу чергу враховувати пріоритети національної економіки. Однак при розробці основних напрямків економічного розвитку слід спиратися на накопичені ресурси праці з метою найбільш раціонального їх використання.

Визначення основних напрямків цієї співпраці доцільно зробити використовуючи статичну інформацію щодо складових трудового потенціалу, оброблену за допомогою методів таксономічного аналізу та екстраполяції.

В таблиці 1 наведено перелік показників, які будуть використані для проведення дослідження. Їх вибір відбувався на основі узагальнення як вітчизняних, так і зарубіжних літературних джерел щодо розглянутого питання.

На основі таксономічного показника рівня розвитку [4] за показниками, наведеними в таблиці 1, розраховано узагальнюючий показник функціонування ринку праці в Україні за 1997–2014 рр. (рис. 1) [3].

Як видно з графіку, отриманий показник має досить низькі значення – нижче 0,5, що для інтегрального показника рівня розвитку свідчить про низький рівень розвитку досліджуваного процесу.

З метою оцінки перспективної тенденції розвитку ринку праці України був розроблений прогноз на основі трендової моделі. В таблиці 2 наведено опис конкуруючих гіпотез щодо виду трендової моделі.

Як видно з таблиці, поліном третього ступеня найкраще відображає наявну закономірність в ряді динаміки та має коефіцієнт детермінації вище 0,9, що підтверджує якість побудованої моделі. На рис. 2 наведено прогноз інтегрально-

Таблиця 1

Вихідний інформаційний простір для побудови часткових інтегральних показників

Фактор	Показник
Економічний	Економічно активне населення у віці 15–70 років в середньому, тис. осіб ВВП на 1 особу населення у фактичних цінах, грн. Інвестиції в основний капітал у фактичних цінах, млн. грн. Вартість введених нових основних фондів, млн. грн. Прямі іноземні інвестиції, млн. дол. США Рентабельність промислової продукції, % Експорт, млн. дол.США Імпорт, млн. дол.США Бюджет доход, млн. грн. Бюджет витрати, млн. грн. Населення, зайняте економічною діяльністю, тис. осіб Економічно активне населення, тис. осіб
Соціальний	Безробітне населення, визначене за методологією МОП, тис. осіб Доходи населення, млн. грн. Середньомісячна заробітна плата за видами економічної діяльності в розрахунку на одного штатного працівника, грн. Кількість пенсіонерів, тис. осіб Середній розмір призначеної місячної пенсії пенсіонерам, які перебувають на обліку в органах Пенсійного фонду, грн.
Демографічний	Кількість наявного населення, млн. осіб Кількість постійного населення, млн. осіб Кількість народжених, тис. осіб Кількість померлих, тис. осіб

го показника розвитку ринку праці в Україні на 2015–2016 рр.

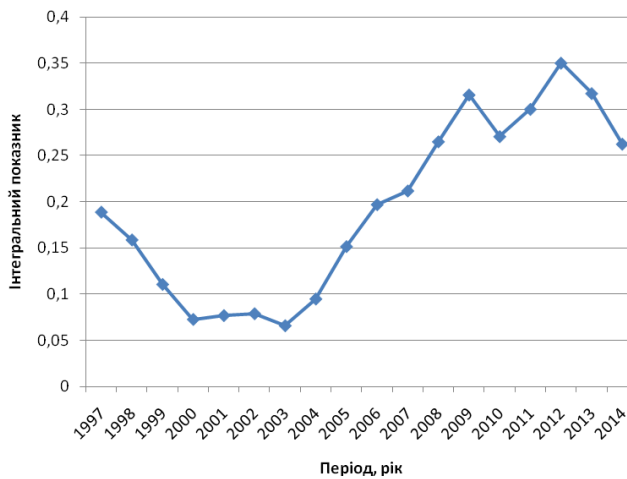

Рис. 1. Графічне представлення загального інтегрального показника розвитку ринку праці України

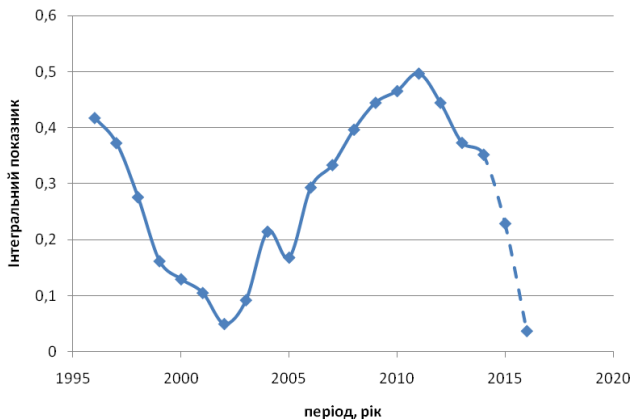

Рис. 2. Прогноз інтегрального показника розвитку ринку праці України на 2015–2016 рр.

Як видно з рис. 2, розвиток ринку праці в наступні два роки матиме негативну тенденцію, а інтегральний показник досягне свого найниж-

чого значення за останні 20 років. Така ситуація перш за все зумовлена наявною політико-економічною кризою в країні.

Для дослідження джерел негативних тенденцій на ринку праці України було проведено розрахунок інтегральних показників за соціальним, економічним та демографічним факторами відповідно до табл. 1.

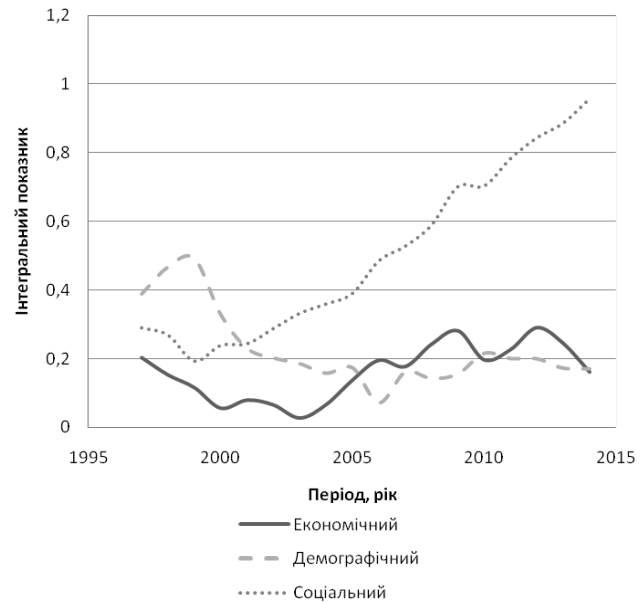

Рис. 3. Графічне представлення інтегрального показника розвитку ринку праці за складовими

Як видно з графіку (рис. 3), тенденція зміни розрахованих інтегральних показників суттєво відрізняється, особливо це стосується соціальної сфери, за якою майже за весь досліджуваний період спостерігалась позитивна тенденція.

Для виявлення впливу окремих складових на зміну інтегрального показника розвитку побудовано лінійну регресійну модель [5]. На рис. 4 наведено результати оцінки параметрів моделі.

Як видно з рис. 4, побудована модель є якісною та адекватною, всі її параметри значущі,

Таблиця 2

Види трендових моделей та їх характеристики

Вид тренду	Формула розрахунку	Коефіцієнт детермінації
Експонента	$y = 0,1455e^{0,055x}$	0,19
Лінійний тренд	$y = 0,0138x + 0,1595$	0,25
Логарифмічна функція	$y = 0,0138x + 0,1595$	0,05
Поліном другого ступеня	$y = 0,0034x^2 - 0,0505x + 0,3738$	0,58
Поліном третього ступеня	$y = -0,0008x^3 + 0,0255x^2 - 0,2234x + 0,6839$	0,94
Степеневий	$y = 0,1832x^{0,1441}$	0,03

Таблиця 3

Прогнозні моделі інтегральних показників розвитку ринку праці

Інтегральний показник	Вид тренду	Формула розрахунку	Коефіцієнт детермінації
Економічна сфера	Поліном третього ступеня	$y = -0,0005x^3 + 0,0145x^2 - 0,1126x + 0,3155$	0,89
Демографічна сфера	Поліном третього ступеня	$y = -0,0001x^3 + 0,0058x^2 - 0,0895x + 0,5783$	0,8
Соціальна сфера	Поліном третього ступеня	$y = -0,0001x^3 + 0,0058x^2 - 0,0895x + 0,5783$	0,99

тобто така модель може бути використана для дослідження впливу окремих факторів на загальну тенденцію розвитку національного ринку праці. Побудована регресійна модель має наступний вигляд:

$$I_{заг} = -0,03 + 0,73 * I_{ек} + 0,05 * I_{дем} + 0,19 * I_{соц},$$

де $I_{заг}$ – загальний інтегральний показник розвитку ринку праці України;

$I_{ек}$, $I_{дем}$, $I_{соц}$ – інтегральні показники за економічними, демографічними та соціальними факторами відповідно.

Виходячи з економічної інтерпретації параметрів регресійної моделі, збільшення інтегрального показника за економічними факторами на 0,1 призведе до збільшення загального інтегрального показника на 0,073. Таким чином, можна зробити висновок, що економічний фактор має домінуючий вплив на розвиток ринку праці країни, а демографічний фактор має найменший вплив. Така ситуація зумовлена нестабільністю розвитку економіки країни та довгому періоду адаптації національного ринку праці до умов ринкової економіки.

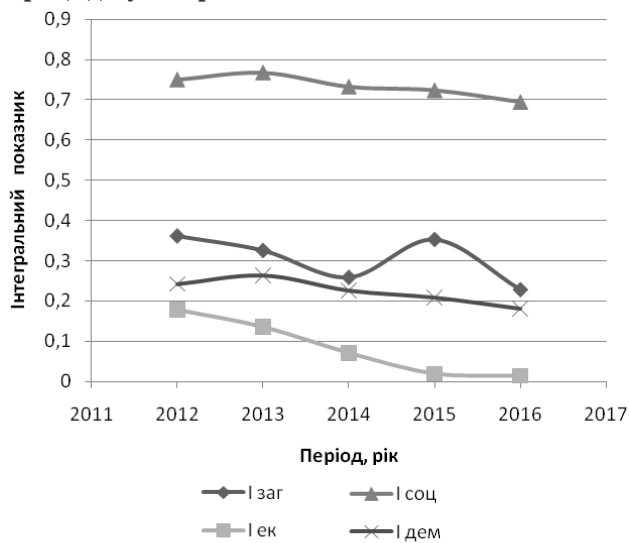

Рис. 5. Прогноз інтегрального показника розвитку національного ринку праці та його складовими на 2015–2016 рр.

Для оцінки перспективних тенденцій зміни кожної зі складових інтегрального показника за трьома сферами були побудовані прогнозні моделі для трьох інтегральних показників. В таблиці 3 наведено загальний вид прогнозних моделей та загальна оцінка їх якості.

Як видно з таблиці, поліном третього ступеня найкраще відображає наявну закономірність в рядах динаміки за кожним з інтегральних показників. На рис. 5 наведено

Regression Summary for Dependent Variable: I _{заг} (Spreadsheet20)						
R= ,99764114 RI= ,99528783 Adjusted RI= ,99427809						
F(3,14)=985,68 p<,00000 Std.Error of estimate: ,00733						
N=18	b*	Std.Err. of b*	b	Std.Err. of b	t(14)	p-value
Intercept			-0,031655	0,007515	-4,21212	0,000870
I _{ек}	0,613834	0,027435	0,737085	0,032943	22,37424	0,000000
I _{дем}	0,064090	0,022393	0,054266	0,018960	2,86213	0,012546
I _{соц}	0,485336	0,031467	0,186775	0,012110	15,42383	0,000000

Рис. 4. Результати оцінки параметрів регресійної моделі

прогноз за інтегральним показником розвитку національного ринку праці та його складовими на 2015–2016 рр.

Висновки. Побудовані прогнозні тенденції підтверджують суттєвий вплив негативних тенденцій розвитку економіки країни на ринок праці. Тривалий депресивний стан економічної системи господарства негативно впливає на стан і розвиток трудового потенціалу:

- поступово починають скорочуватися його кількісні параметри внаслідок демографічного спаду;

- відбувається погіршення фізичного і соціального стану трудових ресурсів, що пов'язано з падінням якості їх життя;

- стрімко посилюється структурний дисбаланс на ринку праці;

- спостерігається іміграція найбільш кваліфікованої робочої сили за межі країни.

Таким чином, можна говорити про негативні наслідки взаємодії національної економіки та відтворення трудових ресурсів, а найголовніше, що цей процес набирає обертів та поступово починає розвиватися по замкнутому колу: погіршення фінансово-економічного стану країни призводить до послаблення його трудового потенціалу, а це, в свою чергу, скорочує можливості людського фактора в розвитку національної економіки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Коровкин А.Г. Динамика занятости и рынка труда / А.Г. Коровкин. – М.: Макс Пресс, 2001. – 320 с.
2. Лібанова Е.М. Ринок праці в економічній системі: [навч. посіб.] / Е.М. Лібанова, Д.П. Мельничук. – Житомир: Жіті, 2002 – 202 с.
3. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
4. Плюта В. Сравнительный многомерный анализ в экономических исследованиях: Методы таксономии и факторного анализа / В. Плюта; пер. с польск. В.В. Иванова; науч. ред. В.М. Жуковская. – М.: Финансы и статистика. – 1989 – 175 с.
5. Статистичне моделювання та прогнозування: [навч. посіб.] / Під ред. д. е. н., проф. О.В. Раєвневої. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2013. – 537 с.